

MATERIAŁY

Przegląd Historyczno-Oświatowy
2023, nr 3–4
PL ISSN 0033-2178

ANNA WŁOCH

ORCID: 0000-0002-5286-8464

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

JUSTYNA WOJNIAK

ORCID: 0000-0002-6158-1115

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

(DOI: 10.17460/PHO_2023.3_4.09)

II ZJAZD HISTORYKÓW WYCHOWANIA

Z okazji 250. rocznicy powołania Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w dniach 5–7 listopada 2023 roku zorganizowany został II Zjazd Historyków Wychowania. Jego hasłem przewodnim były *Osiągnięcia polskiej edukacji w kontekście europejskich przemian cywilizacyjnych*. Wydarzenie zorganizowali: Towarzystwo Historii Edukacji, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Uniwersytet Ignatianum w Krakowie. Patronat nad Zjazdem objęli Prezydent Miasta Krakowa prof. dr hab. Jacek Majchrowski, JM Rektor Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie prof. dr hab. Piotr Borek oraz JM Rektor Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie dr hab. Tomasz Homa SJ, prof. UIK.

W pierwszym dniu Zjazdu w budynku Wydziału Pedagogiki i Psychologii UKEN przy ul. R. Ingardena 4 odbyło się zebranie członków Towarzystwa Historii Edukacji w poszerzonym składzie, które poprowadziła prezes THE dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UKEN. W trakcie zebrania przypomniano konferencję zorganizowaną z okazji 240. rocznicy powstania KEN pt. *Komisja Edukacji Narodowej: ludzie i dzieło w dialogu pokoleń*, która odbyła się w Krakowie w dniach 14–15 października 2013 roku, prezentując pamiątkowe zdjęcia z tego wydarzenia. Następnie przypomniano inne wydarzenia upamiętniające rocznicę powołania KEN, jakie odbyły się w ośrodkach

naukowych w kraju. Dr hab. Katarzyna Kormus opowiedziała o konferencji naukowej pt. „*Cokolwiek stanowi szczęśliwość szczególną człowieka (...) to wszystko jest rzeczą edukacji...*” *Rozważania o polskiej edukacji w 250. rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej*, która odbyła się w UKEN w dniach 16–17 października 2023 roku. Dr Maria Radziszewska, reprezentująca Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, złożyła sprawozdanie z obrad konferencji naukowej, która miała miejsce w Olsztynie w dniach 16–17 października w Domu Polskim. Konferencja odbyła się pod patronatem THE oraz Dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego dr hab. Joanny Ostruch-Kamińskiej, prof. UWM. Obradom konferencji towarzyszyły wernisaże wystawy posterowej pt. *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794* oraz wystawy w Oddziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Głównej UWM pt. *Aby zawsze mieć przed oczyma ten jedyny nauk i ksiąg cel, pożyteczność w życiu i społeczeństwie ludzkim – podręczniki dla uczniów i nauczycieli z lat 1812–1918 ze zbiorów olsztyńskich bibliotek*. Z kolei dr Michał Nowicki z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu opowiedział o Wydziałowym Dniu Komisji Edukacji Narodowej zorganizowanym przez Wydział Studiów Edukacyjnych UAM w dniu 17 października 2023 roku. Referat wprowadzający pt. *Komisja Edukacji Narodowej – czym była? Kilka faktów* wygłosiła prof. dr hab. Dorota Żołądź-Strzelczyk. Następnie ogłoszono wyniki konkursu *Mowa pochwalna na cześć szkoły. Reforma edukacji na miarę XXI wieku* oraz wręczono nagrody laureatom. Wydarzeniu towarzyszyły inicjatywy pracowników UAM: gra terenowa (prowadzona przez dr Annę Wojewodę), warsztaty czytania rękopisów staropolskich (dr Michał Nowicki) oraz starodruków z czasów KEN (dr hab. Krzysztof Ratajczak, prof. UAM), warsztaty *LEGOonstrukcje tekstów Komisji Edukacji Narodowej* (dr Konrad Nowak-Kluczyński i dr Mikołaj Brenk).

W nawiązaniu do zobowiązań poczynionych przez uczestników I Zjazdu Historyków Wychowania, który odbył się w dniach 13–15 października 2019 roku w Poznaniu, a którymi było m.in. zebranie i zaprezentowanie dorobku naukowego, publikacji i projektów naukowych dotyczących historii wychowania w ośrodkach naukowych w całej Polsce, prof. dr hab. Andrzej Meissner oraz dr hab. Ryszard Ślęczka, prof. UKEN, omówili efekty swoich dotychczasowych prac. Zaprezentowana została monografia naukowa pt. *Historia wychowania u progu XXI wieku. Potrzeby badań naukowych i wyzwania edukacyjne*, która niebawem ukaże się drukiem, jak i dotychczasowe publikacje obu autorów tym obszarze (Meissner, Ślęczka, 2020; Ślęczka, 2023, s. 339–360). Redaktorzy do współpracy przy tworzeniu monografii zaprosili kilku historyków wychowania z różnych ośrodków naukowych. Planowana monografia ukazywać będzie historię wychowania jako dyscyplinę naukową od lat 90. XX wieku aż po czasy współczesne, jak również historię wychowania jako przedmiot kształcenia pedagogów.

W trakcie zebrania THE poruszono kwestię wyboru miejsca dla kolejnego Zjazdu Historyków Wychowania w 2027 oraz wyborów nowego zarządu THE. 11 stycznia 2024 roku w Warszawie wybrany został nowy zarząd Towarzystwa. Prezesem na kolejną kadencję wybrana została dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UKEN. W skład zarządu weszli: prof. dr hab. Janina Kamińska, dr hab. Monika Nawrot-Borowska, prof. UKW, dr hab. Katarzyna Kabacińska-Łuczak, prof. UAM, dr hab. Mariusz Ausz, prof. UMCS i dr Mirosław Piwowarczyk. Na miejsce III Zjazdu Historyków Wychowania, którego organizacją kierować będzie dr hab. Mariusz Ausz, prof. UMCS, wybrano Lublin.

Uczestnicy spotkania dyskutowali również nad przekazaniem darowizny na rzecz odnowienia grobów zmarłych historyków wychowania. Jako przykład udanej renowacji zaprezentowano usytuowany na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie grobowiec Stanisława Sobińskiego (1872–1926), kuratora Okręgu Szkolnego Lwowskiego.

W dniu 6 listopada 2023 roku w auli głównej budynku Wydziału Pedagogiki i Psychologii UKEN przy ul. R. Ingardena 4 rozpoczęły się obrady plenarne. Gości przybyłych na Zjazd powitała przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego Zjazdu oraz prezes THE dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UKEN. W obradach brali udział przedstawiciele następujących ośrodków naukowych: Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Ignatianum w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła Umiejętności Zawodowych w Pińczowie. Prezentowanym wystąpieniom przysłuchiwali się studenci pedagogiki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej oraz Uniwersytetu Ignatianum.

Uroczystego otwarcia II Zjazdu Historyków Wychowania dokonał Rektor Uniwersytetu Komisji Edukacji prof. dr hab. Piotr Borek, który podziękował za połączenie organizacji Zjazdu z obchodami 250. rocznicy powstania patrona uczelni – Komisji Edukacji Narodowej, życząc jednocześnie uczestnikom, aby obrady służyły namysłowi nad etosem związanym z wychowaniem i edukacją również w kontekście współczesnych przemian.

Z ramienia Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie uczestników Zjazdu przywitał Prorektor ds. Organizacji i Rozwoju Uczelni dr hab. Andrzej Paweł Bieś SJ, prof. UIK. Uczestnikom obrad zaprezentowano filmy promujące Kraków jako

Powitanie uczestników II Zjazdu Historyków Wychowania przez Rektora Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie prof. dr. hab. Piotra Borka

ośrodek naukowy. Pierwszą sesję plenarną poprowadził prof. dr. hab. Andrzej Meissner.

Pierwszy referat w sesji plenarnej wygłosił prof. dr. hab. Julian Dybiec, który opowiedział o *Jubileuszowych rocznicach i zjazdach naukowych w polskiej tradycji kulturowej*. Rozważania o polskich jubileuszach prelegent poszerzył o tradycje europejskie. Przypomniał postać Józefa Szujskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego uznawanego za „nauczyciela narodów”, oraz podał przykłady innych wybitnych literatów, którym wydawano dzieła przy okazji jubileuszy. Główny wątek wystąpienia dotyczył jubileuszy KEN oraz jubileuszy Uniwersytetów Lwowskiego i Wileńskiego. Przytoczono także przykłady innych form czczenia zasług osób i instytucji, jakimi były tzw. „dary narodowe”. Istotny wątek referatu stanowiła historia towarzystw naukowych, które zaczęły powstawać w Europie od końca XVIII wieku, a na które na ziemiach polskich nie było zgody. Przypomniana została historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, Kasy Mianowskiego, jak i Towarzystwa Pedagogicznego założonego w Galicji w 1876 roku oraz Towarzystwa Historycznego założonego w 1886 roku. Ostatnia część wystąpienia dotyczyła roli zjazdów naukowych w XIX wieku, które wyróżniały polskie środowisko naukowe na arenie międzynarodowej. Aktywność polskich naukowców dawała wyraźny sygnał,

I Sesja plenarna – prowadzenie prof. dr hab. Andrzej Meissner

iż Polacy stanowią odrębną, narodową grupę uczonych. Na zakończenie przedstawiono pomysł wybitcia medalu KEN z okazji 250-lecia tej instytucji. Pojawiły się również postulaty dotyczące opracowań naukowych osiągnięć polskiej historii wychowania pomiędzy zjazdami, jak i pomysł opracowania podręcznika do historii wychowania w Polsce, ale w języku angielskim.

Drugi referat plenarny – pt. *Stan badań nad Komisją Edukacji Narodowej w kontekście jej jubileuszy* – wygłosiła prof. dr hab. Elwira Kryńska z Uniwersytetu w Białymstoku. Nawiązując do okoliczności powstania KEN, zaprezentowała kolejne jubileusze, które były hołdem złożonym jej twórcom. Przypomniana została postać Ignacego Chrzanowskiego, historyka literatury i profesora UJ, oraz jego koncepcja pamięci przeszłości. Wspomnieniu kolejnych jubileuszy KEN towarzyszyła prezentacja opracowań dotyczących badań nad jej osiągnięciami. Jedną z głośniejszych była 100. rocznica powołania KEN, z okazji której uroczystości 17 lipca 1873 roku zorganizowało Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie. Wspomniano również 150. rocznicę utworzenia KEN z 1923 roku oraz 200. – w roku 1973, kiedy to ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie nadano imię Komisji Edukacji Narodowej. Referentka zaprezentowała najnowszy stan badań nad dziełem KEN, czyli 14-tomową serię monografii, będącą rezultatem grantu

Obrady plenarne podczas II Zjazdu Historyków Wychowania, aula Wydziału Pedagogiki i Psychologii UKEN

badawczego kierowanego przez prof. dr hab. Kalinę Bartnicką. Na zakończenie prof. E. Kryńska przywołała myśl prof. Czesława Majorka, który podkreślał, że edukacja daje nadzieję na lepszą przyszłość.

Ostatni referat plenarny pt. *Komisja Edukacji Narodowej a uniwersytety europejskie w XIX wieku. Założenia, wpływy, inspiracje* przedstawiła dr hab. Joanna Schiller-Walicka z Instytutu Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN w Warszawie. Wystąpienie dotyczyło kierunku rozwoju uniwersytetów europejskich w XVIII i XIX wieku, szczególnie kierunku prouniwersyteckiego w krajach niemieckich (model humboldtowski) oraz mających odmienny charakter reform we Francji w czasach Napoleona. Referentka wskazała, iż KEN czerpała zarówno ze wzorca francuskiego, jak i niemieckiego. Różnicą było inne podejście do badań naukowych niż w modelu niemieckim, reformy KEN stawiały bowiem na silny projekt naukowy. Promowano wyjście od uniwersytetu badawczego i ewolucję w kierunku utilitarnym, adekwatnie do aktualnych potrzeb społecznych.

W trakcie trwania dwudniowych obrad ogłoszono w sumie 58 referatów (<https://www.zhw2.pl/index.php/program/>).

Następnie obrady przeniesiono do dwóch równoległych sekcji. Sekcję I *Dzieło Komisji Edukacji Narodowej w perspektywie historycznej i współczesnej* poprowadziły dr hab. Joanna Falkowska, prof. UMK oraz dr hab. Beata

Topij-Stempińska, prof. UIK. Jeden z referatów wygłosił prof. dr hab. Andrzej Meissner, *Nauczyciele świeccy Komisji Edukacji Narodowej po III rozbiore Polski*. Jak podkreślił prelegent, z chwilą przejścia przez państwo kluczowej roli w sprawach edukacji siłą rzeczy środowisko świeckich nauczycieli coraz częściej zabierało głos w kwestiach nauczania i wychowania, a oni sami coraz liczniej pojawiali w szkołach. Towarzyszyły temu procesowi liczne kontrowersje, wynikające z obawy przed potencjalnymi uchybieniami w zakresie religii i moralności z ich strony. Jednocześnie nauczyciele świeccy ucieleśniali oświeceniowego ducha Komisji Edukacji Narodowej, z jego utylityzmem i praktycznym podejściem do wychowania młodego człowieka. Prof. dr hab. Ewa Kula (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) oraz prof. dr hab. Adam Massalski (Wyższa Szkoła Umiejętności Zawodowych w Pińczowie) zaprezentowali referat pod tytułem *Losy nauczycieli szkół średnich wydziału wołyńskiego i ukraińskiego po rozwiązaniu Komisji Edukacji Narodowej*. Prelegenci zwrócili uwagę, że dwa omawiane wydziały powstały w wyniku nowego podziału administracyjnego z roku 1783. Utworzono wtedy z wydziałów żytomierskiego, łuckiego i kamienieckiego dwa wydziały: wołyński, z siedzibą w Krzemieńcu i ukraiński – z siedzibą w Winnicy. Szczególnie pozytywnie oceniano szkołę w Krzemieńcu, której kadra pedagogiczna od 1793 r. niemal nie uległa zmianie, mimo że jak inne szkoły i ta placówka znalazła się na terenie imperium, gdzie usiłowano przekształcić ją w oparciu o wzory rosyjskie. Dr hab. Mariusz Ausz, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), w swoim referacie zatytułowanym *Szkoły pijarskie w strukturach Komisji Edukacji Narodowej* podkreślił rolę Stanisława Konarskiego i zaproponowanych przez niego rozwiązań, dzięki którym określa się go mianem reformatora szkolnictwa pijarskiego.

Kolejny referat wygłosił dr hab. Ryszard Ślęczka, prof. UKEN, który swemu wystąpieniu nadał tytuł *Nauczyciele szkoły nowodworskiej w Szkole Głównej Koronnej*. Referent przypomniał, iż to dzięki Hugo Kołłątajowi nauczyciele szkół nowodworskich otrzymali szczegółową instrukcję, w jaki sposób mają prowadzić lekcje, czego i jak mają uczyć oraz jak umiejętnie łączyć teorię z praktyką. Przybliżone zostały sylwetki najbardziej znanych i zasłużonych nauczycieli tej szkoły. Referat dr. hab. Witolda Chmielewskiego zatytułowany *Idee Komisji Edukacji Narodowej w zachowaniu tożsamości polskiej i ustrzeżeniu przed wynaradawianiem młodego pokolenia uchodźców* koncentrował się wokół zagadnienia wychowania i edukacji Polaków na emigracji. Autor przedstawił w nim szeroko zakrojone działania polskiej emigracji w zakresie kształcenia nauczycieli i wychowania oraz edukacji młodego pokolenia na uchodźstwie, zwracając jednocześnie uwagę na dziedzictwo reform KEN. Dr Mirosław Łapot (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) w referacie pt. *Nadzór szkolny w dobie Komisji Edukacji Narodowej na tle międzynarodowych badań nad początkami państwowej administracji szkolnej* skupił się na ukazaniu rozwoju nadzoru szkolnego na ziemiach polskich,

odwołując się do ówczesnych europejskich trendów, jakie pojawiały się w tym czasie w innych krajach. Państwa, które budowały własny system oświaty, zaczynały również tworzyć nadzór szkolny, jako odrębne władze szkole, działające na terenie całego kraju.

Ostatni referat zatytułowany *Upowszechnienie idei Komisji Edukacji Narodowej wśród uczniów gimnazjów galicyjskich* wygłosiła dr Ewa Barań-Baran (Uniwersytet Rzeszowski). Dla powołanej w Galicji Rady Szkolnej Krajowej idee KEN stanowiły ważną inspirację do podjętych prac oświatowych. Władze szkolne w czasie autonomii galicyjskiej podzielały pogląd, iż wychowanie religijne stanowi ważny element kształtowania ducha narodowego wśród młodzieży. Istotną rolę odgrywało także wychowanie moralne, które miało charakter narodowy.

W sekcji II *Dorobek polskiej myśli i praktyki pedeutologicznej* prowadzonej przez prof. dr hab. Władysławę Szulakiewicz (Uniwersytet Ignatianum) oraz dr. hab. Andrzeja Pawła Biesia SJ, prof. UIK (Uniwersytet Ignatianum), wygłoszono siedem referatów. Pierwszy z nich zaprezentowała prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz, *W poszukiwaniu „dobrego nauczyciela”. Koncepcje badań pedeutologicznych w Szkole Kazimierza Sośnickiego*, która przywołała pytania o istotę zawodu nauczyciela w oparciu o badania prowadzone pod kierunkiem K. Sośnickiego. Kolejne wystąpienie dr hab. Anna Królikowska, prof. UIK (Uniwersytet Ignatianum), poświęciła tematowi *Ignacego Włodka (1723–1780) rozważania o zaletach dobrego nauczyciela i ucznia*. Ten wybitny jezuita zapisał się w polskiej nauce jako obrońca języka polskiego i dał początek krytyce literackiej w polskiej literaturze. Prof. dr hab. Bogumiła Burda (Uniwersytet Zielonogórski) przedstawiła *Koncepcje kształcenia nauczycieli i kreowania modeli nauczyciela na ziemi lubuskiej od czasów J.I. Felbigera po czasy współczesne. Założenia a rozwiązania*. Referentka zarysowała historię kształcenia nauczycieli w tym regionie aż do powołania Uniwersytetu Zielonogórskiego, omówiła historię seminarium nauczycielskiego w Sulechowie, w którym ważną rolę odegrał Józef Jeziorowski. Przybliżyła biografię Johanna Ignaza Felbigera, który prowadził seminarium dla dyrektorów szkół i kandydatów na proboszczów oraz nauczycieli seminariów nauczycielskich. Następny referat pt. *Nauczyciel – wychowawca według Marii Grzegorzewskiej. Między teorią a praktyką* zaprezentował dr hab. Jacek Kulbaka, prof. APS (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej), który skoncentrował się na roli nauczyciela-wychowawcy w koncepcji twórczyni polskiej pedagogiki specjalnej. W tym samym nurcie znalazł się referat dr. hab. Wiesława Partyki, prof. KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), pt. *Obraz nauczyciela w dwudziestoleciu międzywojennym w świetle niepublikowanych badań Zygmunt Kukulskiego*, który zaprezentował niepublikowane dotychczas badania tego znanego historyka wychowania i pedagoga. Reprezentujący Uniwersytet Gdański dr Paweł Śpica wygłosił referat pt. *Nauczyciele w świetle polskiej prasy Prus Zachodnich w drugiej połowie XIX i na początku*

XX wieku, przedstawiając nauczyciela szkół ludowych na wsiach w oparciu o analizę prasy z tego okresu, szczególnie czasopisma „Nadwiślanin”, w którym w latach 50. XIX wieku propagowano wzorce pruskie. Ostatni referat w sekcji II wygłosił dr Andrzej Grudziński (Uniwersytet Ignatianum), który opowiedział o *Działalności wychowawczej nauczycieli szkół SS. Urszulanek w Krakowie w latach 1945–1954*, również prezentując wizerunek nauczyciela, ale na przykładzie szkół zakonnych.

Drugą część tej sekcji poprowadzili: dr hab. Mariusz Ausz, prof. UMCS oraz dr hab. Agnieszka Wałęga, prof. UMK. Wygłoszono osiem referatów. Jako pierwsza głos zabrała dr Anna Haratyk z Uniwersytetu Wrocławskiego, która zaprezentowała referat *Reforma Komisji Edukacji Narodowej jako czynnik kształtowania tożsamości narodowej dzieci i młodzieży w Galicji (XIX – początek XX w.)*. Autorka podkreśliła w swoim wystąpieniu znaczenie, jakie przypisywano zadaniom nauczycieli, które miały koncentrować się na rozpalaaniu uczuć narodowych, zapoznawaniu młodzieży z narodowymi tradycjami i bohaterami, także w duchu krytycznym, oraz na kształceniu obywateli prawych i przydatnych dla kraju patriotów.

Kolejny referat wygłosiła dr hab. Joanna Falkowska, której wystąpienie dotyczyło *Ideji wychowania obywatelskiego i patriotycznego na łamach polskich czasopism dla dzieci i młodzieży drugiej połowy XIX i początków XX wieku*. Referentka zaprezentowała bogaty materiał ilustracyjny dotyczący wybranych periodyków, przybliżyła sylwetki i dorobek ich redaktorów i autorów publikowanych materiałów. Wspólnym dla nich elementem było akcentowanie znaczenia świadomej i celowej pracy nad wszechstronnym rozwojem młodego pokolenia, ze szczególnym naciskiem na polską kulturę, przygotowanie młodzieży do pełnienia ról społecznych oraz wychowanie estetyczne.

W dalszej części tej sekcji wystąpili również dr Dorota Grabowska-Pieńkosz reprezentująca Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu (*Na pamiątkę 100-letniej rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej – obchody Towarzystwa Pedagogicznego*), która zwróciła uwagę na zaangażowanie Towarzystwa Pedagogicznego nie tylko w przypomnienie tradycji Komisji Edukacji Narodowej, ale także przybliżenie nauczycielom wartości narodowych i inspirowanie ich do działań i praktyki pedagogicznej. Dr Agnieszka Suplicka (Uniwersytet w Białymstoku) wystąpiła z referatem *Seminaria nauczycielskie w województwie białostockim w Polsce między wojnami jako kontynuacja osiągnięć Komisji Edukacji Narodowej*), zwracając uwagę na znaczenie kształcenia nauczycieli w omawianym okresie, przy uwzględnieniu braków kadrowych w szkołach powszechnych w całej Polsce. Seminaria te w swojej działalności odwoływały się do sformułowanych w okresie Komisji Edukacji Narodowej powinności nauczyciela. Dr Maria Radziszewska z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie swoim referatem pod tytułem *Nauczyciele Warmii i Mazur w okresie Polski Ludowej w kuratorskich księgach „Zasłużeni dla Oświaty i Wychowania” (zaprowadzonych z okazji 200. rocznicy KEN)*

przybliżyła okoliczności powstania ksiąg oraz kryteria, które decydowały o umieszczeniu danego nazwiska w księdze. Zwróciła uwagę na ich polityczny i partyjny charakter oraz dyskusyjny związek tych osób z Warmią i Mazurami. Dr hab. Beata Szczepańska, prof. UŁ, omówiła *Dziedzictwo Komisji Edukacji Narodowej w higienie szkolnej Drugiej Rzeczypospolitej*, wskazując na bogate doświadczenia i intensywny rozwój ruchu szkolno-higienicznego w okresie II RP, a także udział przedstawicieli Polski w międzynarodowych kongresach w Europie i Stanach Zjednoczonych. Dr Monika Wiśniewska (Instytut Historii im. L. i A. Birkenmajerów PAN) w swoim wystąpieniu *Problemy higieny i medycyny szkolnej od czasów Komisji Edukacji Narodowej po współczesność* przyjęła cezurę czasową 1945–1989, przywołując szereg źródeł i aktów prawnych z tego okresu. Podkreśliła też kontynuację w okresie PRL związków z czasów II RP i duże znaczenie opieki zdrowotnej nad uczniem.

Na zakończenie obrad tej sekcji swój referat zatytułowany *Dzielo Komisji Edukacji Narodowej w świetle opinii współpracowników czasopisma „Szkoła”* przedstawiła dr hab. Agnieszka Wałęga, prof. UMK w Toruniu. Autorka zaznaczyła, że czasopismo, które odwoływało się do dorobku KEN, było jednym z najdłużej funkcjonujących w Polsce. Na jego łamach prezentowano teksty na temat Komisji, przywoływano także postać Grzegorza Piramowicza oraz cytowano jego prace.

W drugiej części obrad sekcji II, którą poprowadziła dr hab. Barbara Kalinowska-Witek, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), wygłoszono siedem referatów. Jako pierwsza wystąpiła dr hab. Barbara Kalinowska-Witek, która opowiedziała o *Kształceniu i doskonaleniu zawodowym nauczycieli w dwudziestoleciu międzywojennym*, wskazując na główne zmiany, jakie zaszły w tym obszarze i które były rezultatem ówczesnych potrzeb społecznych. Drugi referat wygłosił dr hab. Andrzej Paweł Bieś SJ, prof. UIK (Uniwersytet Ignatianum), pt. *Przygotowanie polskich jezuitów do pracy nauczycielskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, skupiając się zarówno na kształceniu nauczycieli szkół publicznych, jak i szkół wewnątrzkościelnych (tzw. małych seminariów). Kolejny referat dr Moniki Hajkowskiej (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) dotyczył *Działalności biur pośrednictwa pracy dla nauczycieli Królestwa Polskiego od drugiej połowy XIX do początków XX wieku*. O pozycji społecznej guwernantek opowiedziała dr Alicja Urbanik-Kopeć (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN), koncentrując się na temacie *Tożsamość i aspiracje guwernantek w Królestwie Polskim (1864–1904)*. Kolejne wystąpienie dr Małgorzaty Krakowiak (Uniwersytet Łódzki) zatytułowane *Młodość – edukacja – nowoczesność. Działalność społeczno-oświatowa Aleksandra Pasiaka (1887–1968) w świetle jego wspomnień* również dotyczyło prezentacji koncepcji pedeutologicznej. Dr Joanna Dąbrowska (Uniwersytet w Białymstoku) zaprezentowała *Dorobek pedagogiczno-historyczny Ryszarda Wroczyńskiego*, ukazując jego wkład w rozwój pedagogiki w Polsce. Ostatnie wystąpienie dr Alicji

Zagrodzkiej (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej) prezentowało „*Nową Szkołę*” czyli „*Nowe Wychowanie*” w Polsce XXI wieku, a referentka skupiła się na ukazaniu współczesnych inicjatyw edukacyjnych nawiązujących do tradycji nurtu nowego wychowania.

Po zakończonych obradach uczestnicy Zjazdu wysłuchali koncertu Orkiestry Symfonicznej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie pod dyrekcją dr hab. Małgorzaty Tęczyńskiej-Kęski, który się odbył w auli głównej uniwersytetu przy ul. Podchorążych 2.

Koncert Orkiestry Symfonicznej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Trzeci dzień Zjazdu został zorganizowany w budynku Uniwersytetu Ignatianum przy ul. M. Kopernika 26. W imieniu władz uczelni zgromadzonych gości powitała Prorektor ds. Nauki dr hab. Beata Topij-Stempińska, prof. UIK. Sesję plenarną poprowadziła prof. dr hab. Janina Kamińska (Uniwersytet Warszawski).

Pierwszy referat wygłosił dr hab. Maciej Zdanek, prof. UJ, z Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego pt. *Czego jeszcze nie wiemy o Szkole Głównej Koronnej? Dotychczasowe osiągnięcia i perspektywy nowych badań*. Referent odwołał się do dwóch prac będących syntezą dziejów Szkoły Głównej Koronnej, autorstwa Mirosławy Chamcówny (1957) i Jana Rysia (2018), wskazał również na nowe obszary badawcze. Wymienił wśród nich edycję tekstów źródłowych, badania nad instytucją, jej społeczną i intelektualną historią oraz badania nad jej majątkiem i finansami.

Drugi referat zaprezentował dr hab. Jan Ryś, prof. UKEN (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), który opowiedział o *Wychowaniu wojskowym w dobie Komisji Edukacji Narodowej*. Wskazał na rolę Sejmu Niemego, którego obrady stanowiły przełomowy moment w rozwoju wojskowości na ziemiach polskich – data ta wyznacza początek kształtowania się nowoczesnej armii. Rozwój wojskowości w XVIII wieku przyniósł także nowy trend panujący w wielkich rodach, jakim było wysyłanie młodzieży na studia do akademii rycerskich w Zachodniej Europie. XVIII stulecie przyniosło również nowoczesną sztukę wojskową do Rzeczypospolitej. Przejawem tego był m.in. rozwój prawodawstwa wojennego, regulaminów i kodeksów wojskowych wzorowanych na rozwiązaniach saksońskich. Autor wystąpienia podkreślił też rolę literatury wojennej oraz dzieł niemieckich i francuskich, które tłumaczono na język polski. Armia nowego typu miała charakter narodowy, miała bronić przede wszystkim interesów narodu, a proces ten znalazł swoje ucieleśnienie w okresie insurekcji kościuszkowskiej.

Trzecie wystąpienie dr hab. Anny Boguszewskiej (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) dotyczyło *Edukacyjnej wartości szaty graficznej podręczników. Wybór przykładów z okresu międzywojennego*. Referentka przypominała pierwsze ilustrowane podręczniki Jana Amosa Komeńskiego, jak również osiągnięcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych oraz podręczniki Grzegorza Piramowicza i Onufrego Kopczyńskiego. W okresie dwudziestolecia międzywojennego ustalona została teoria książki szkolnej, wytyczono wówczas funkcję wychowawczą, ćwiczeniową, samokształceniową i motywacyjną podręcznika. Odwołała się także do idei „pięknej książki”, która narodziła się w Krakowie, wskazała prekursora wydania ilustrowanej książki – Stanisława Wyspiańskiego oraz Bonawenturę Lenarta, który rozwinął tę koncepcję. Przywołane zostały także wydawnictwa podręczników szkolnych z okresu dwudziestolecia międzywojennego. W ich opracowywaniu przyjęto zasadę jedności druku i ilustracji jako materii zespolonej kompozycyjnie. Dużą wagę w tym kontekście przywiązywano do kształtowania tą drogą postawy estetycznej uczniów.

Ostatni referat wygłosił prof. dr hab. Jerzy Kochanowicz (Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej), który opowiedział o fenomenie amerykańskiego Uniwersytetu Minerva. Zaprezentowany został *Program i formy kształcenia w amerykańskim Minerva University – najbardziej innowacyjnej uczelni na świecie*. Minerva University, założona przez ośmiu absolwentów „ligi bluszczonej” (najlepszych amerykańskich uczelni), lokuje się na pierwszym miejscu w *Global Rank University*, stając się nowoczesnym uniwersytetem XXI wieku. Autor przybliżył zasady procesu rekrutacji oraz specyfikę programu studiów, a także wyzwania, jakie studia w tej uczelni stawiają studentom. Wynikają one m.in. ze zróżnicowania kulturowego oraz wymogu wysokiego poziomu zaangażowania ze strony studentów. Referent przedstawił też obszary działania uczelni, które są przedmiotem krytyki (wśród nich pojawia się zarzut o formowanie studentów poprzez narzędzia kultury zachodniej).

Na zakończenie tej części obrad odbyła się dyskusja, w której głos zabrały dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UKEN, oraz prof. dr hab. Bogumiła Burda.

Następnie obrady przeniesiono do dwóch sekcji. W sekcji III zatytułowanej *Osiągnięcia polskiej oświaty i edukacji*, prowadzonej przez dr hab. Monikę Nawrot-Borowską, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), oraz dr. hab. Krzysztofa Ratajczaka, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), wygłoszono sześć referatów. W tej części obrad głos zabrali: dr hab. Krzysztof Ratajczak, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), który przedstawił *Zagadnienie edukacji w zakresie krzyżackim*, odwołując się również do współczesnych inicjatyw tego zgrupowania w zakresie prowadzenia placówek przedszkolnych i szkolnych. Dr hab. Monika Nawrot-Borowska, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), zaprezentowała referat zatytułowany *Edukacja domowa na terenie Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX wieku w świetle pamiętników rękopiśmiennych ze zbiorów biblioteki narodowej*. Referentka przedstawiła rozwój nauczania domowego, zwanego także prywatnym, zwracając uwagę na rolę rodzin arystokratycznych, ziemiańskich, jak i niekiedy mieszczańskich w rozwoju tej formy edukacji na ziemiach polskich. Następnie głos zabrała dr hab. Aneta Bołdyrew, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki), która przybliżyła zagadnienie *Oświaty, opieki i wychowania dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i tzw. Kresach w latach 1905–1918 w perspektywie humanistyki afirmatywnej i pedagogiki pamięci*. Autorka w swoim wystąpieniu podkreśliła rolę budowania przestrzeni dla tworzenia indywidualnej i zbiorowej tożsamości, co miało niebagatelne znaczenie w okresie poprzedzającym odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Kolejny referat, przedstawiony przez dr hab. Renatę Bednarz-Grzybek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), prezentował *Zalecenia lekarzy w zakresie edukacji zdrowotnej na przełomie XIX i XX wieku*. Referentka przybliżyła działalność oświatową środowisk lekarskich, aktywnych w zakresie propagowania wychowania zdrowotnego społeczeństwa, profilaktyki zdrowotnej oraz higienicznego trybu życia. Autorka zwróciła także uwagę na rolę uzdrowisk w tym obszarze oraz prezentowane na łamach prasy uzdrowiskowej zalecenia zdrowotne. Wystąpienie dr Elżbiety Dolaty z Uniwersytetu Rzeszowskiego dotyczyło *Międzynarodowych kongresów i wystaw higienicznych na przełomie XIX i XX wieku jako formy wymiany poglądów jak dbać o zdrowie uczniów*. Przełom XIX i XX wieku w Europie to okres intensywnego rozwoju ruchu higienicznego w wielu państwach, który, jak zauważyła prelegentka, miał na celu poprawę sytuacji sanitarno-zdrowotnej oraz uświadomienie społeczeństwu, a przede wszystkim młodym ludziom, znaczenia odpowiednich warunków higienicznych dla utrzymania odpowiedniego stanu zdrowia. Ważne miejsce w tym procesie zajmowała współpraca i wymiana doświadczeń między przedstawicielami środowiska lekarzy, higienistów i pedagogów. Jego polscy przedstawiciele aktywnie uczestnicząc w kongresach i wystawach, odegrali kluczową rolę w popularyzowaniu ruchu higienicznego na ziemiach polskich.

Na zakończenie tej sekcji głos zabrała dr hab. Małgorzata Stawiak-Ososińska, prof. UJK (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), z referatem zatytułowanym *Kształcenie sanitariuszek w Jaroszewcu w przededniu II wojny światowej*. Autorka przedstawiła historię prewentorium, a następnie sanatorium, które powstało z inicjatywy Emilii Manteufflowej, działaczki społecznej na rzecz dzieci, i w którym leczono choroby płuc u dzieci, a także przygotowywano harcerki do pracy sanitariuszek.

Sekcję IV pt. *Dorobek polskiej myśli pedagogicznej oraz subdyscyplin pedagogicznych* poprowadzili dr hab. Urszula Wróblewska, prof. UwB (Uniwersytet w Białymstoku), oraz dr Michał Nowicki (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Wygłoszono siedem referatów. Pierwsze wystąpienie dr. Michała Nowickiego dotyczyło tematu: *Krzysztofa Hegendorfera „Racja studiowania” jako przykład recepcji renesansowej myśli pedagogicznej w Akademii Lubrańskiego*. Krzysztof Hegendorfer odegrał niezwykle istotną rolę w działalności Akademii Lubrańskiego, wywierając wpływ na obowiązujący w niej program nauczania oraz profil wychowania, jak również na funkcjonowanie wydziału humanistycznego w tejże uczelni. Drugi referat wygłosił dr hab. Tomasz Pudłocki, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński), pt. *W walce o polskość rodzimej oświaty. Uczeń lwowski wobec sanacyjnej reformy oświaty na łamach lokalnych dzienników prawniczych*. Referent zaprezentował analizę dzienników prawniczych, w których swoje krytyczne stanowiska w kwestii oświaty prezentowali czołowi uczeni ze Lwowa. Kolejną prezentację przygotował dr Łukasz Kalisz (Uniwersytet w Białymstoku), który opowiedział o *Recepcji idei pedagogicznych ks. Jana Bosko w praktyce edukacyjno-wychowawczej Drugiej Rzeczypospolitej*. Przypomniał, że na ziemi polskiej koncepcję księdza Bosko przeniósł ksiądz Bronisław Markiewicz, salezjanin, który z oryginalną koncepcją działalności opiekuńczo-wychowawczej zapoznał się we Włoszech. Otworzył on dom wychowawczy dla opuszczonych dzieci i młodzieży w Miejscu Piastowym. Reprezentująca Akademię Pedagogiki Specjalnej dr hab. Iwona Czarnecka, prof. APS, uczyniła bohaterem swojego wystąpienia *Jakuba Falkowskiego – nauczyciela dzieci niesłyszących i założyciela Warszawskiego Instytutu Dzieci Głuchoniemych i Ociemniałych*. Przypomniała jego pionierskie dokonania w obszarze edukacji dzieci głuchych i niedosłyszących (recepcję niemieckiej metody oralizmu, czyli uczenia głuchych dzieci tylko za pomocą mowy). Dr Tomasz Fetzki (Uniwersytet Zielonogórski) opowiedział o *Narodzinach i rozwoju polskiej pedagogiki osób z niepełnosprawnością intelektualną przed rokiem 1919 w kontekście sytuacji międzynarodowej*. Ten dział pedagogiki specjalnej rozwijał się w Polsce z opóźnieniem wynikającym z sytuacji politycznej i społecznej. Nowe koncepcje dotyczące wychowania i edukacji osób niepełnosprawnych intelektualnie, które docierały z Francji, znajdowały jednak zupełnie inny odbiór na terenach trzech zaborów. Rok 1919 został potraktowany jako data graniczna, wówczas powróciła do Polski Maria Grzegorzewska – twórczyni polskiej pedagogiki specjalnej. Zagadnienie *Opieka społeczna*

w Polsce i za granicą w okresie międzywojennym – przenikanie, inspiracje, korelacje zaprezentowała dr hab. Urszula Wróblewska, prof. UwB. Referentka skupiła się na ukazaniu wpływów europejskich w poszczególnych krajach w kwestii organizacji profesjonalnej opieki społecznej. Po odzyskaniu niepodległości problem opieki społecznej był kluczową kwestią dla rządzących. Ostatnie wystąpienie dr hab. Joanny Sosnowskiej (Uniwersytet Łódzki) dotyczyło tematu *Popularyzacja koncepcji pedagogicznej Marii Montessori w polskim czasopiśmiennictwie okresu międzywojennego*. Referentka przybliżyła kwestię rosnącej popularności metody Montessori w czasopiśmiennictwie pedagogicznym, które bardzo prężnie rozwijało się w tym okresie i stanowiło źródło wiedzy na temat wiodących koncepcji w wychowaniu i edukacji przedszkolnej.

Po przerwie wznowiono obrady w sekcji III i IV. Dalsze obrady sekcji III poprowadziły dr hab. Anna Królikowska, prof. UIK (Uniwersytet Ignatianum), oraz dr hab. Aneta Bołdyrew, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki). Jako pierwsza swój referat zaprezentowała dr Marzena Pękowska, która opowiedziała o *Klasach eksperymentalnych w szkołach powszechnych w Wilnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego*. Nieliczne w owym czasie szkoły i klasy eksperymentalne w odróżnieniu od pozostałych szkół powszechnych w praktyce pozwoliły sobie na pełniejsze realizowanie założeń ruchu „nowego wychowania”. Należy zaznaczyć, iż polityka oświatowa Drugiej Rzeczypospolitej znacznie utrudniała prowadzenie szkół eksperymentalnych. Kolejne wystąpienie dr. Michała Siermińskiego (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN) poruszało temat *Wychowania po stalinowsku. Idee i praktyka*. Referent scharakteryzował marksizm jako ideologię naukową w Polsce w latach 1945–1965, skupiając się na ukazaniu wpływu tejże na naukę i oświatę polską.

Następnie dr Anna Włoch (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) przedstawiła specyfikę *Polskiej pedagogiki porównawczej w okresie PRL-u*, ukazując rozwój komparatystyki edukacyjnej jako dyscypliny akademickiej w latach 60. XX wieku oraz ważnego przedmiotu, uznanego w programach kształcenia pedagogicznego. Przywołane zostały dokonania czołowych pedagogów porównawczych tego okresu, zwłaszcza prace, które świadczą o tym, iż pedagogika porównawcza była wówczas produktem politycznym. Ostatni referat wygłosiły dr hab. Justyna Kuszał, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński), oraz dr hab. Beata Topij-Stempińska, prof. UIK (Uniwersytet Ignatianum), pt. *Ewolucja / rozwój myśli i praktyki resocjalizacyjnej na tle przemian cywilizacyjno-kulturowych*. Referentki ukazały kluczowe etapy w rozwoju pedagogiki resocjalizacyjnej jako nowej subdyscypliny pedagogicznej, wywodzącej się z pedagogiki specjalnej, odwołując się jednocześnie do jej twórców oraz związków z innymi dyscyplinami: prawem, kryminologią, psychologią i socjologią dewiacji.

Obrady dalszej części sekcji IV poprowadziły dr Edyta Bartkowiak (Uniwersytet Zielonogórski) oraz dr hab. Justyna Wojniak, prof. UKEN (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Jako pierwszy swój referat przedstawił mgr Daniel Sunderland (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN),

przybliżając *Życie codzienne Wielkiej Emigracji w świetle dokumentów Instytutu Panien Polskich w Paryżu*. Instytut Panien Polskich powstał z inicjatywy księżnej Anny Czartoryskiej i pełnił funkcję typowej dla XIX wieku pensji dla dziewcząt z rodzin polskich emigrantów. Następnie głos zabrała dr Edyta Bartkowiak (Uniwersytet Zielonogórski), która zaprezentowała *Wpływ aktywności pomocowej Kościoła na kształtowanie się podstaw polskiej pedagogiki opiekuńczej*. Autorka w swoim referacie nawiązała także do współczesnych aktywności instytucji kościelnych w zakresie pomocy społecznej. Dr Magdalena Malik z kolei zaprezentowała referat zatytułowany *Norma w polskiej szkole, czyli wpływ gospodarki na kształcenie młodego pokolenia w czasach PRL*. Prezentację ilustrował bogaty materiał w postaci fragmentów publikacji prasowych z omawianego okresu. Referat mgr Jadwigi Jaźwierskiej z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II ukazywał postać badacza profesora Edmunda Bulandy oraz jego naukowy warsztat (*Profesor Edmund Bulanda i jego kolekcja fotografii, czyli warsztat naukowca (analiza zespołu zasobów BU KUL)*). Ostatni z referatów autorstwa dr hab. Justyny Wojniak, prof. UKEN dotyczył postaci dwóch uczonych, którzy prowadzili swoje badania w dziedzinie pedagogiki porównawczej – Sergiusza Hessena i Nicholasa Hansa (*Sergiusz Hessen i Nicholas Hans: wspólnota życiowych doświadczeń i poglądów naukowych*). Podsumowania obrad dokonała dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UKEN.

Zdjęcia: Marcelina Woźnicka

BIBLIOGRAFIA

Chamcówna M. (1957), *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej: Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kolltąta 1777–1786*, Wrocław: Ossolineum.

II Zjazd Historyków Wychowania, <https://www.zhw2.pl/> (dostęp: 10.11.2023).

Kraków.pl – oficjalny serwis miejski, <https://www.krakow.pl/> (dostęp: 10.11.2023).

Kula E. (2016), *Organizacja i funkcjonowanie szkoły podwydziałowej w Kamięncu Podolskim w czasach Komisji Edukacji Narodowej*, „Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie” t. XXV.

Meissner A., Ślęczka R. (2020), *Zachowani w pamięci. Wykaz zmarłych historyków wychowania od XVIII do XXI wieku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” nr 1–2.

Meissner A., Ślęczka R. (2021), *Współcześni twórcy historii wychowania: z badań nad historią wychowania jako dyscypliną naukową*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” nr 1–2.

Nanowski Z. (1962), *Retoryka i poetyka w szkołach Komisji Edukacji Narodowej*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” nr 5.

Ryś J. (2018), *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794. Akademia Krakowska, Szkoła Główna Koronna*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra.

Ślęczka R. (2023), *Środowisko naukowe Katedry Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (1972–2022)*, w: W. Szulakiewicz, A.P. Bieś, A. Królikowska, B. Topij-Stempińska (red. naukowa), *Polscy historycy oświaty i wychowania w XX i początkach XXI wieku: portrety naukowe i wspomnienia*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.

Trwa II Zjazd Historyków Wychowania, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, <https://www.uken.krakow.pl/universytet/aktualnosci/5921-trwa-ii-zjazd-historykow-wychowania> (dostęp: 10.11.2023).

Wojniak J. (2021), *Komparatystyka edukacyjna w perspektywie filozoficznej: Sergiusz Hessen (1887–1950) i jego podejście do badań porównawczych w pedagogice*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika” t. 42, nr 2.

The 2nd Congress of Historians of Education

Summary

Aim: The aim of the text is to present the proceedings of the 2nd Congress of Historians of Education, which took place in Kraków on November 5–7, 2023.

Methods: The article uses methods appropriate for social sciences.

Results: The result is a presentation of the scientific achievements of the Polish historians of education deliberating during the 2nd Congress of Historians of Education.

Conclusions: The scientific achievements of Polish historians of education presented in the form of papers and scientific publications prove a strong

scientific position of this community and well-built research integration. The congress participants decided to organize the 3rd Congress of Historians of Education in 2027 in Lublin.

Keywords: the 2nd congress, historians of education, conference, proceedings, report.